

Л.С.Ратушняк

ЗАХІДНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА І ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Разом з переосмисленням завдань вищої освіти почався перехід багатьох вузів на дволанкову систему підготовки спеціалістів - бакалавра і магістра. Здійснення цієї та інших ідей немислиме без радикального оновлення і вдосконалення економічної підготовки спеціалістів, без формування наукового економічного мислення.

Людина, що не є спеціалістом, наприклад, в поліграфії, не буде розмірковувати про використання фотополімерних друкарських форм або про офсетний друк. Інша справа - економіка. Тут кожний з дитинства про щось дізнається з повсякденного життя і постійно розширює свій кругозір. Таким чином формується так зване буденне економічне мислення. А оскільки воно відображає безпосередні життєві спостереження людей, у них складається тверде переконання: те, що вони бачать, - це єдино правильне уявлення про господарську діяльність.

Між тим буденний погляд на економіку має суттєві недоліки. Насамперед, він виникає у людини, яка сприймає світ крізь призму своїх особистих цілей та інтересів. До того ж на уявлення людини нерідко впливають існуючі в народі побутові звичаї, традиції.

Повсякденне мислення базується, як правило, на уривчастих і однобічних даних про економіку. Не знаючи всіх сторін і дійсних масштабів господарських процесів, можна дуже легко надати наявним даним загального значення. Так, дехто, знаючи, що в середньому Україна закупляє в Росії 50 млн.т нафти в рік, буде переконувати інших у необхідності підписувати будь-які, навіть політичні угоди з метою реалізації ЄСРП. При цьому не тільки не

7

задумуються над можливими шляхами розв'язання проблеми (поглиблення переробки нафти, економія мазуту на виробництво електроенергії і поступова заміна його іншим паливом тощо), але й знають, що така потреба України в нафті зумовлювалась не тільки її потребами. Наприклад, в Україні вироблялась велика кількість мазуту, що є основною причиною дефіцитності нафто-переробної промисловості (близько 30 млн.т, враховуючи нафтобітум). Але ж до 12 млн.т мазуту вивозиться - це і створює дефіцит близько 120 мль. американських доларів щорічно [2].

На відміну від буденного, наукове економічне мислення намагається виявити об'єктивну істину, тобто відобразити зовнішній світ таким, яким він існує в дійсності, незалежно від будь-яких суджень і бажань. Тому, щоб робити правильні наукові висновки про події, що відбуваються, не можна обмежуватись простими спостереженнями. Необхідно вивчити ці події, проникати в їх сутність, теоретично осмислювати, використовуючи при цьому не лише статистичні дані, а й відомі концепції економічної теорії економістів Заходу.

Економічна освіта студентів технічних вузів, на нашу думку, має на меті ознайомити майбутніх спеціалістів з економічними проблемами життя сучасного суспільства, навчити їх умінню аналізувати ці проблеми, розвивати здатність до активної участі в розробці, оцінці та здійсненні економічної політики. Якість економічної підготовки, а отже, і формування наукового економічного мислення, залежить від того, наскільки успішно в освітньому курсі використовується навчальна література, що відображає сучасні західні економічні теорії.

Звичайно, йдеться не про механічне перенесення західних економічних концепцій на вітчизняний ґрунт. В розвинутих країнах функціонує давно налагоджений ринковий механізм і основна проблема полягає в його вдосконаленні (послаблення депресивних та інфляційних процесів, скорочення безробіття тощо). Ми ж протягом декількох десятиліть формували централізовано-планову систему і практикували командно-бюрократичні методи управління економікою. В роки "соціалістичного будівництва" економічна наука не аналізувала ринкових відносин, тому що просто ринку і ринкових відносин в повному розумінні не було.

Економіка незалежної України стоїть перед необхідністю переходу до ринкових відносин. У зв'язку з цим головне завдання економічної теорії - вивчення і пізнання ринку. Необхідно усвідомити, що нам потрібний не стихійний ринок періоду "вільної конкуренції", а ринок сучасний, регульований. Нині найбільш відомі західнонімецька концепція "соціально орієнтованого ринкового господарства" і класична американська

модель капіталістичного підприємства.

Важливе джерело розуміння понятійного апарату, інститутів, що забезпечують узгодженість в сучасних індустріальних країнах, і спроб адаптувати їх до умов української дійсності - ряд видань перекладних підручників і книг з економічної теорії.

До недавнього часу єдиними у нас джерелами з економіки залишались: Кейнс Д. М. *Общая теория занятости, процента и денег*. М. 1949; Самуэльсон П. *Экономика: Вступительный курс*. М. 1964; Гелбрейт Д. Г. *Экономические теории и цели общества*. М., 1979. Ці книги були видані обмеженим тиражем "для наукових бібліотек" і через це малодоступні. В 30-50 рр. зовсім не було перекладів західних книг з суспільних дисциплін, у тому числі і з економічних. Зрозуміло, що така ситуація не могла не відбитись як на рівні радянської економічної науки, так і на пізнанні загальнолюдської економічної культури.

Упродовж останніх тридцяти років радянський читач міг отримувати незначну інформацію про бурхливий розвиток господарської практики і економічної думки на Заході з робіт, присвячених критиці західних економічних теорій. У цей період практикувався так званий "закритий" захист дисертацій. Закритим був і доступ до цих дисертацій, бо в них використовувались матеріали економічних питань, доступ до яких теж не був вільним. Обмежена і дозована інформація також не сприяла розвитку повноцінної економічної освіти.

Не так давно час від часу почали поступати в продаж видання: Хейне П. *Экономический образ мышления*. М., 1991; Котлер Ф. *Основы маркетинга*. М., 1991; Макконнелл К.Р., Брю С.Л. *Экономика: Принципы, проблемы и политика*. М., 1992. Т.1-2. Таким чином, у нас з'явилась можливість познайомитись з деякими із багатьох десятків підручників, що існують практично в кожній західній країні. Без сумніву, ці книги будуть корисні всім, хто цікавиться економікою, - і тим, хто тільки починає її вивчати, і тим, хто бажає збагатити свої знання предмета. В наш час ми, нарешті, зможемо наздогнати втрачене, підтягнутись до світового рівня, оволодіти сумою всіх тих економічних знань, які були вироблені людством за десятки років нашої теоретичної ізоляції.

Зараз багато вчених сходяться на тому, що у нас немає ні часу для винайдення власних теорій, ні наукової бази. Відомо, що для марксизму в нашій країні у XX ст. створені були тепличні умови. Починаючи з 20-х р. все, що народжувала немарксистська думка, відкидалось і позбавлялось життя. Залишившись без суперників, марксизм здобув монополію на істину, а вона, як і кожна монополія, згубна застоєм, а потім і кризою.

Перекладні підручники дозволяють пізнати ідейне багатство, нагромаджене економічною теорією, розкривають картину рин-

кової економіки, що склалася до кінця ХХ ст. Як зазначає П. Хейне, ці підручники необхідні для того, щоб "студенти оволоділи деяким набором економічних концепцій, які допоможуть їм мислити більш якісно і послідовно у широкому діапазоні суспільних проблем" [2,с.11].

На жаль, з названих вище книг жодна не вийшла українською мовою. Видавництва України, на нашу думку, мають можливість зробити вагомий внесок в процес формування наукового економічного мислення не лише студентів, але й керівників різних рівнів, депутатів, тих, хто просто цікавиться економічною теорією, випустивши уже відомі, а також нові підручники з економічної термінології державною мовою України.

. Хейне П. Экономический образ мышления / Пер. с англ. М., 1991. 2. Юхновський І. Енергетичну кризу можна обминути: про перебудову структури виробництва в Україні (Енергетика) // Голос України. 1992. 26 вер.

Стаття надійшла до редакції 15.01.93.